

Boekbesprekingen

W. BENGEL, G. VELTMAN (†), (H. LOEVY, P. TASCHINI, trsl. eds). *Differential diagnosis of disease of the oral mucosa*. 361 pag., 344 afb. Quintessence Publishing Co., Inc., Chicago, London, São Paulo, Tokyo, Hong Kong 1989. Prijs \$ 68,—. ISBN 0 86715 204 4.

Dit boek verscheen reeds in 1986 in een Duitse uitgave en is destijds door collega I. van der Waal besproken (Ned Tijdschr Tandheelkd 1986; 93: 486). Het boek behandelt de differentiële diagnostiek van afwijkingen van het mondslijmvlies en het periorale gebied en is bedoeld voor de tandarts-algemeen-practicus, de kaakchirurg en de dermatoloog.

De auteurs hebben de zeer fraaie kleurenafbeeldingen zodanig gegroepeerd, dat twee klinisch-morfologisch op elkaar lijkende aandoeningen, met ieder een verschillende etiologie, naast of onder elkaar staan afgebeeld. In een overzichtelijk kader onder de afbeeldingen worden de verschillen tussen de 'gepaarde' afwijkingen puntsgewijs beschreven. De tekst is helder en beknopt. Naast de beschrijving van de klinische aspecten worden tevens suggesties voor therapie aangedragen. De in dit boek opgenomen referenties zijn up-to-date, en verschaffen de lezer ruimschoots toegang tot de relevante literatuur.

Ondergetekende sluit zich gaarne aan bij de uitspraak van collega I. van der Waal, dat dit boek door de overzichtelijke en kernachtige beschrijvingen zeer goed bruikbaar is bij de klinische diagnostiek van orale slijmvliesafwijkingen.

E. A. J. M. Schulten, Amsterdam

A. GERBER, G. STEINHARDT. *Kiefergelenkstörungen – Diagnostik und Therapie*. 142 pag., 184 afb. Quintessenz Verlags-GmbH, Berlin, Chicago, London, São Paulo, Tokio 1989. Prijs DM 248,—. ISBN 3 87652 476 8.

Dit boek bevat voornamelijk bijdragen van de hand van Gerber. In het eerste hoofdstuk geeft hij inzicht in het denken van Gysi en de rol die deze prothetist heeft gespeeld in de ontwikkeling van de oclusieleer. Daarna beschrijft hij in een aantal hoofdstukken de door hem ontwikkelde 'Kondylartheorie', waarin de afhankelijkheid van het kaakgewricht, met name de positie van de condylus in de fossa, van de oclusale verhoudingen wordt uiteengezet. De relatie tussen onder- resp. bovenkaak en de gestoorde articulatie zijn bepalende factoren bij het ontstaan van functiestoornissen. Gerber blijkt hiermee nog steeds een exponent te zijn van de zogenaamde 'Mechani-

sche School'. Deze stroming, die naar de huidige inzichten toch als wat achterhaald wordt beschouwd, verklaart alle functieproblemen die in het kauwstelsel optreden op biomechanische wijze vanuit de oclusie. Dit verklaart mede het feit dat hij veel waarde hecht aan de röntgendiagnostiek als middel om de (juiste) positie van de condylus in de fossa te bepalen.

De bijdrage van Steinhardt bestaat uit enkele hoofdstukken over groei, functie en overbelasting van het kaakgewricht en de gevolgen daarvan voor de structuren in het gewricht.

Uitgebreid ondersteund met klinische foto's komt de door Gerber ontwikkelde intra/extra-orale registratietechniek en de daaruit volgende oclusie-analyse aan de orde.

Gerber hecht veel waarde aan zijn 'Resilientest' waarbij bij bijten op een verhoging van 0,6 mm in de premolaarstreek, aan de andere – niet-actieve – zijde geen contact mag optreden. Met deze test krijgt hij een indruk van de resiliëntie in het kaakgewricht. De uitkomsten van dit diagnostische gegeven kunnen voor hem dan aanleiding zijn één of beide gewricht(en) actief te ontlasten door bij voorbeeld de beet te verhogen. Een apart hoofdstuk is gewijd aan de diagnostische waarde van röntgenopnamen van het kaakgewricht voor de oclusie-analyse. Kundert en Palla beschrijven hoe de mogelijke projectiefouten zijn te onderkennen en op welke wijze correctie resp. compensatie mogelijk is.

Dit boek is schitterend uitgegeven en het bevat vele duidelijke kleurenplaten. Het is een compilatie van Gerbers ideeën over de functie van het kauwstelsel, is klinisch zeer instructief, maar weinig onderbouwd en niet meer zo actueel. Historisch gezien schetst het een aantrekkelijk beeld voor de ontwikkeling die het mechanisch-gnathologisch denken heeft doorgemaakt. Voor de aanhangers daarvan is dit boek een 'must', voor gnatologisch geïnteresseerden is het interessant, terwijl ook de algemeen-practicus er zijn voordeel mee kan doen.

R. Buchner, Bussum

N. VAN DER WAL. *Some uncommon benign lesions and conditions of the tongue in the adult*. 116 pag. Academisch proefschrift Vrije Universiteit/ACTA te Amsterdam, 1989. ISBN 90 6256 776 2.

De tong is een orgaan dat een breed scala aan relatief zeldzame aandoeningen kent. Vanwege de lage incidentie van dit soort afwijkingen beperkt een wetenschappelijke verhandeling zich vaak tot slechts een enkele ziektegeschiedenis. In dit proefschrift

is voor een zeer originele onderzoeksoepzet gekozen.

Op heldere wijze wordt de embryologie van de tong en de historie met betrekking tot een aantal zeldzame tongafwijkingen beschreven. Vervolgens worden in afzonderlijke, overzichtelijk geschreven hoofdstukken het osteoom en chondroom, het tongstruma, de cyste van de ductus thyroglossus, de granulaire-celentumor, de stomatitis geografica, de glossitis rhombica mediana, de amyloidose en het mondbranden behandeld. Ieder hoofdstuk kent een discussie waarbij gevonden resultaten met bevindingen uit de literatuur worden vergeleken. Waar het gaat om histopathologisch onderzoek is tevens gebruik gemaakt van een controlegroep kadavertongen, hetgeen bepaalde bevindingen in een nieuw licht plaats. Dit geldt bij voorbeeld voor het voorkomen van *Candida albicans* en de relatie van dit gist met glossitis rhombica mediana.

Het belang van dit onderzoek kan niet beter worden beschreven dan met de stelling IX uit dit proefschrift: 'Van de tong hangt de waardigheid en het geluk der mensen af' (Desiderius Erasmus, 1469-1536).

J. L. N. Roodenburg, Groningen

A. VERMEY. *Benigne epitheliale parotistumoren*. 128 pag. Academisch proefschrift rijksuniversiteit te Groningen. Drukkerij Van Gorcum, Assen/Maastricht 1989.

Het gebeurt niet iedere dag dat een hoogleraar een dissertatie verdedigt. Dit feit deed zich voor op 3 mei 1989 te Groningen, toen de chirurg A. Vermey, bijzonder hoogleraar in de Oncologie aan de rijksuniversiteit aldaar vanwege het Koningin Wilhelminafonds, promoveerde op een in het Nederlands beschreven na-onderzoek van 206 goedaardige epitheliale tumoren van de glandula parotis. De patiënten waren behandeld in de Chirurgische Universiteitskliniek te Groningen in de periode 1956-1978, zodat alle patiënten tenminste tien jaar konden worden gevolgd.

De operatietechniek – de parotidectomie – wordt zeer gedetailleerd, mede aan de hand van goede illustraties, beschreven. Vanzelfsprekend wordt eveneens veel aandacht besteed aan de resultaten. Ook de complicaties worden op overzichtelijke wijze onder de aandacht gebracht. Uiteraard wordt daarbij de kans op beschadiging van de n. facialis besproken. Kortom, deze dissertatie geeft een gedegen overzicht van de diagnostische en chirurgische aspecten van goedaardige parotisgezwellen.

Het zou te ver voeren op deze plaats nader op de diverse bevindingen in te gaan.

Voor de geïnteresseerde lezer staat de handeseditie ter beschikking. Deze verschijnt bij Van Gorcum te Assen onder ISBN 90 232 2443 4.

I. van der Waal, Amsterdam

G. M. J. M. VAN ROSSUM. Het kunstgebit een noodzakelijk kwaad? 185 pag. Academisch proefschrift Katholieke Universiteit te Nijmegen. Drukkerij Benda BV, Nijmegen 1988. ISBN 90 373 0018 9.

In hoeverre verschillen mensen met een volledig kunstgebit van hen die een bovenprothese hebben en van mensen met een nagenoeg complete eigen dentitie? Het antwoord op deze vraag is van belang om de attitudes, die voor het tandoos worden van belang zijn, in kaart te brengen. Om de vraag te beantwoorden worden gegevens – reeds vroeger gepubliceerd – verkregen uit mondonderzoek en interviews, opnieuw geanalyseerd.

Als eerste wordt een overzicht van de literatuur gepresenteerd. Dit omvat een beschouwing over onderwerpen als:

- de prevalentie van tandoosheid;
- de frequentie van tandartsbezoek en daarmee samenhangende factoren, zoals leeftijd, financiën, behoefte, angst, Health Belief Model;
- tandheelkundige kennis en belang gehecht aan het behoud van de natuurlijke dentitie;
- de objectieve en subjectieve kwaliteitsbeoordeling van het (kunst)gebit.

Nadat in hoofdstuk 2 verslag is gelegd over materiaal en methoden, komen in de hoofdstukken 3-8 de bevindingen aan de orde, die later nog eens als totaalbeeld worden gepresenteerd (hoofdstuk 9), gevolgd door een theoretisch verklaringsmodel in hoofdstuk 10.

De gebitsgezondheid wordt in een demografisch kader geplaatst. Van de onderzochten bezit 14% een bovenprothese en 24% een volledig kunstgebit, waaronder proportioneel veel vrouwen, ouderen en met name mensen uit de lagere sociaal-economische klassen. Het valt op dat velen op jongere leeftijd een prothese hadden en dat mensen met een bovenprothese weinig geld aan het restgebit willen besteden.

Predictoren van tandoos worden zijn gebitsproblemen in de jeugd, al dan niet dwingende adviezen van de tandarts, aftakeling van het gebit en het gevoel dat men machteloos is.

Veel tandelozen bleken al op de lagere school meer angst voor de tandarts te hebben dan de (gedeelte) tandelozen, hadden meer negatieve ervaringen en bleken relatief vaak tandartsbezoek uit te stellen. Het optreden van de tandarts wordt tamelijk gunstig beoordeeld, zij het dat wederom de volledig prothesedragers (VP-ers)

negatiever oordeelden dan de anderen. Over vaardigheden van de tandarts wordt ook door de VP-ers tamelijk positief gedacht, maar zij hebben meer dan de anderen behoefte aan sociale dan aan technische vaardigheden.

Interessant zijn de gegevens over de aard van gebitsklachten gedurende de zes maanden vóór het onderzoek. Twee derde (!) heeft in die periode klachten gehad. Cariës is de hoofdoorzaak, maar scherpe randen blijken vaker oorzaak van klachten dan een slechte adem.

Een statistische analyse maakt het mogelijk een typologie, een 'atlas met typen bevolkingen' te geven. Uit de kenmerken van de drie onderzochte groepen blijken VP-ers de tegenpolen van de mensen met een eigen dentitie, waar personen met een bovenprothese een tussengroep vormen. De kenmerken betreffen regelmaat van en motivatie voor tandartsbezoek in het verleden en heden. Op grond van deze 'atlas' wordt vervolgens naar een verklaringsmodel gezocht. Dit betreft enerzijds aspecten van sociale achtergrondkenmerken, zoekgeneigdheid en bezoeknoodzaak en anderzijds tandartsbezoek.

Een grote verdienste van dit proefschrift is dat het in klare taal is geschreven en goed is ingedeeld, daarmee een uitstekend overzicht van de stand van zaken biedend. Verhelderend zijn ook de vele goed gekozen citaten van de ondervraagden aan het begin van ieder hoofdstuk.

A. H. B. Schuurs, Amsterdam

L. J. A. VAN LOON. Allergic contact stomatitis to metals in dentistry. 159 pag. Academisch proefschrift, Universiteit van Amsterdam 1989.

Restauratieve materialen behoren biocompatibel te zijn en mogen geen ongewenste toxische of immunologische reacties veroorzaken. Maar nikkelionen – die door corrosie vrijkomen – kunnen een contactallergie teweegbrengen. Deze allergische reactie is een van de vier verschillende typen allergie die bij de mens kan optreden en wordt type IV ofwel cellulaire allergie genoemd. De klinische reactie volgens de type IV-allergie wordt aangeduid met de begrippen allergische contactdermatitis of allergische contactstomatitis.

In dit proefschrift wordt deze contactallergische reactie, met behulp van klinische, histologische en immunohistologische technieken, bestudeerd, mede in samenhang met de rol die de T-lymfocyten en de Langerhans-cellen spelen.

Er werd in de klinische experimenten om twee redenen voor nikkel gekozen. Nikkel is het meest bekende allergen waarvoor een relatief grote groep personen is gesensibiliseerd en het is een belangrijke compo-

nent van verschillende tandheelkundige legeringen (waarvan er maar liefst 44 worden geïnventariseerd). Er werd gebruik gemaakt van twee nikkel-bevattende corroderende legeringen Microbond N/P² en Ceramalloy, en van het zeer corrosieve zuivere nikkel, terwijl het niet-corroderende, edele metaal palladium als referentietaal diende. Speciale aandacht kreeg het corrosiegedrag van de testmaterialen, omdat onder invloed van corrosie nikkelionen vrijkomen die zich dan pas als allergen kunnen gedragen. Bovendien werd – aan de hand van biopten – bestudeerd of in de orale mucosa van personen die voor nikkel zijn gesensibiliseerd – door dit metaal lokaal in de mond aan te brengen – een allergische contactstomatitis kon worden geprovoceerd.

De auteur komt ten slotte tot een aantal conclusies. Met betrekking tot de diagnose 'allergische contactstomatitis' geldt dat voor een juiste tandheelkundige behandeling de medische anamnese tevens informatie moet bevatten over allergische reacties die de patiënt reeds eerder heeft gehad. De klachten zijn niet specifiek en vaak voor de patiënt moeilijk te beschrijven. Klinische verschijnselen als roodheid, papels, blaasjes en oedeem kunnen zelfs afwezig zijn. Een histologisch onderzoek van de orale mucosa is derhalve essentieel voor het stellen van de diagnose. Het histologische beeld toont onder meer een toename van Langerhans-cellen (voornamelijk in het bindweefsel) en van lymfocyten.

De belangrijkste conclusie heeft uiteraard betrekking op de vraag in hoeverre nikkel-bevattende legeringen in de mond potentieel allergen zijn in relatie tot zuiver nikkel. Het tweeledige antwoord is nog al geruststellend. Meer of minder nikkel in een legering is niet noodzakelijkerwijs een indicatie dat deze legering, bij individuen die zijn gesensibiliseerd voor nikkel, een allergische contactstomatitis zal veroorzaken. En nikkel-houdende legeringen veroorzaken in nikkel-overgevoelige personen geen allergische contactstomatitis indien deze legeringen voldoende corrosieresistent zijn. De auteur besluit zijn proefschrift dan ook met aan fabrikanten van nikkel-houdende legeringen de eis te stellen dat zij de corrosieweerstand (materiaalverlies per jaar) vermelden.

B. Z. Deenik, Heemstede

J.-P. PFEIFFER, D. GROBÉTY. Klinische Handhabung von Klasse-II- und Klasse-III-Bissanomalien. 48 pag., 81 afb. Quintessenz Verlags-GmbH, Berlin, Chicago, London, São Paulo, Tokio 1988. Prijs DM 48,-. ISBN 3 87652 273 0.

In dit boekje wordt op beknopte wijze de toepassing besproken van diverse typen ac-

tivatoren als kaakorthopedische voorbehandeling, vóór het gebruik van vastzittende orthodontische apparatuur, bij bepaalde klasse II- en III-afwijkingen. Een dergelijke behandelingsmethode kan onder meer worden gevolgd om iatrogene effecten van zeer langdurige behandelingen met vastzittende orthodontische apparatuur te vermijden.

De auteurs maken, bij het kiezen van het type activator en de wijze van inslijpen, gebruik van uitgebreid röntgencefalometrisch onderzoek en van verschillende indicatieschema's. Indien de aard van de afwijking dit vereist, wordt de activator gecombineerd met extra-orale tractie. In het laatste hoofdstuk wordt de behandelingswijze van de auteurs met behulp van zes gedocumenteerde patiëntenbehandelingen geïllustreerd.

Het boekje is vlot geschreven en maakt, afgezien van enkele drukfouten en onvolkomenheden in afbeeldingen, een goed verzorgde indruk. Het kan vooral worden aanbevolen aan orthodontisten die bij behandelingen met vastzittende orthodontische apparatuur tevens gebruik wensen te maken van activatoren.

H. J. R Emmelink, Almelo

ONDER REDACTIE VAN J. E. H. SEGAAR, G. W. J. M. TANGELDER, E. N. S. VERHOEFF, P. F. A. M. KNIBBELER. *Gezondheid en bewustzijn*. 21 pag. Nederlandse Vereniging voor Volkomen Gezondheid, Doorn 1988. Prijs f 15,00.

Deze brochure is een 'verslag van een studie door Nederlandse artsen' naar de effecten van het beoefenen van de Transcendente Meditatie (TM)-techniek op de gezondheid. Het beoefenen van deze techniek – die tweemaal twintig minuten per dag moet worden toegepast – leidt tot een toestand van 'zuiver bewustzijn' waarin men een gevoel van geluk en helderheid ervaart. Hiermee gaan fysiologische veranderingen gepaard zoals een daling van het zuurstofgebruik, een lagere stofwisselingsnelheid van rode bloedcellen, coherentie van hersengolven en een lager cortisolgehalte in het bloed. Deze veranderingen treden tijdens de meditatie op. Langdurige TM-beoefening zou leiden tot een lager cholesterolgehalte in het bloed, tot vertraging van het verouderingsproces en verbetering van de geestelijke gezondheid.

Interessant zijn de gegevens die werden ontleend aan een artikel over de relatie tussen TM-beoefening en het gebruik van medische zorg. Beoefenaren van de TM-techniek die een groepsverzekering hadden afgesloten bij een verzekeringsmaatschappij bleken ruim 50% minder ziektekosten te hebben dan de overige verzekerden. Over een periode van vijf jaar bedroeg het

verschil per 1000 verzekerden 63% minder ziekenhuisopnamen en 58,8% minder polikliniekbezoek voor specialistische hulp. Voor chirurgische ingrepen waren deze waarden resp. 71,5% en 56,0%. In totaal waren de kosten in vijf jaar per 1000 verzekerden ruim \$ 600.000 lager.

De brochure besluit – in reactie op de 'Nota 2000' (1985/86) van de staatssecretaris van Volksgezondheid, waaruit blijkt dat er behoefte bestaat aan verbetering van het algemene gezondheidsspeil van de Nederlandse bevolking – met het uitspreken van de verwachting dat door verdere verbreiding van de TM-techniek de drie belangrijkste doodsoorzaken in ons land kunnen worden teruggedrongen.

G. ter Horst, Amsterdam

G. LASKARIS. *Color atlas of oral diseases*. 321 pag., 491 afb. Georg Thieme Verlag, Stuttgart, New York 1988. Prijs DM 248,—. ISBN 3 13 717001 X.

Deze kleurenatlas van de Griekse auteur George Laskaris is het resultaat van meer dan 20 jaar klinische ervaring in de 'Oral Medicine'. Het is geschreven voor de tandarts-algemeen-practicus, kaakchirurg, dermatoloog en KNO-arts, en is bedoeld als handleiding in de klinische diagnostiek en behandeling van mondafwijkingen. Bovendien kan het boek van nut zijn voor studenten in de tandheelkunde en geneeskunde, internisten en andere specialisten. Het boek bestaat uit 33 hoofdstukken, waarin een breed gebied van de orale pathologie in woord en beeld is gebracht. De kleurenafbeeldingen zijn bijzonder fraai te noemen. De klinische aspecten van de mondafwijkingen worden helder en beknopt beschreven. Differentiële diagnostiek, suggesties voor diagnostische hulpmiddelen en behandeling komen eveneens, summier, ter sprake. De atlas is niet bedoeld als naslagwerk voor de hele orale pathologie, maar dient naast de leerboeken en de vakliteratuur te worden gehanteerd. De bibliografie is geselecteerd, maar zeer goed bruikbaar als ingang tot de relevante literatuur.

Concluderend kan men stellen, dat de auteur erin geslaagd is een degelijk en fraai geïllustreerd boekwerk van de orale pathologie te schrijven, waarmee vooral de tandarts en de kaakchirurg hun voordeel kunnen doen.

E. A. J. M. Schulten, Amsterdam

RECENSIE-EXEMPLAREN

Het merendeel van de hier aangekondigde uitgaven zal nog nader op deze plaats worden besproken.

1. J. G. WALTON, J. W. THOMPSON, R. A. SEYMOUR. *textbook of Dental Pharmacology and Therapeutics*. 486 pag. Oxford University Press, Oxford, New York, Tokyo 1989. Prijs £ 22,— (paperback), £ 45,— (hardback). ISBN 0 19 261235 2.
2. SCP. *Sociaal en Cultureel Planbureau. Sociaal en Cultureel Rapport*, 501 pag. Sociaal en Cultureel Planbureau, Rijswijk 1988. Prijs f 54,90. ISBN 90 14 03988 3.
3. R. C. HICKEY, G. F. SAUNDERS, R. L. CLARK, R. W. CUMLEY. *The 1987 Year Book of Cancer*. 595 pag. Year Book Medical Publishers, Inc. Chicago, London, Boca Ratou 1988. Prijs £ 35,50. ISBN 0 8151 1769 8.
4. K.M. BRINKHOUS, F.G. DALLDORF, J.W. GRISHAM, R.D. LANGDELL, W.W. McLENDON (eds.). *The 1988 Year Book of Pathology and Clinical Pathology*. 423 pag. Year Book Medical Publishers, Inc. Chicago, London, Boca Ratou 1988. Prijs £ 35,50. ISBN 0 8151 1243 2.
5. R. FRÄNKEL, Ch. FRÄNKEL. *Orofacial Orthopedics with the Function Regulator*. 220 pag., 164 afb., 44 tab., hard cover. Karger, Basel 1989. Prijs SFr. 60,—. US\$ 40,—. ISBN 3 8055 4697 1.
6. H. G. SERGL, H. MÜLLER-FAHLBUSCH. *Angst und Angstabbau in der Zahnmedizin*. 160 pag., 143 afb. Quintessenz Verlags-GmbH Berlin, Chicago, London, São Paulo, Tokio 1989. Prijs DM 98,—. ISBN 3 87652 231 5.
7. A. SOLNIT, D. C. CURNUTTE. *Korrektur der Okklusion, Grundlagen und praktische Anwendung*. 416 pag., 705 afb. Quintessenz Verlags-GmbH, Berlin, Chicago, London, São Paulo, Tokio 1989. Prijs DM 380,—. ISBN 3 87652 855 0.
8. S. WIEGERSMA. *Innovatie van het hoger onderwijs. Hoger Onderwijs Reeks*. 280 pag. Wolters-Noordhoff, Groningen 1989. Prijs f 49,50. ISBN 9001 94950 9.